

Karolina Fiutak
Promotor: Prof. Tereza Obolevitch SBDNP
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
Wydział Filozoficzny

Diagnoza kryzysu kultury współczesnej i drogi jego przezwyciężenia w myśli Hanny-Barbary Gerl-Falkovitz

W pracy przedstawiono diagnozę kryzysu kultury współczesnej oraz drogi jego przezwyciężenia w oparciu o twórczość współczesnej niemieckiej filozof Hanny-Barbary Gerl-Falkovitz. Celem pracy było po pierwsze ukazanie korzeni i źródeł współczesnego kryzysu kultury jakie odnajdujemy w filozofii Gerl-Falkovitz. Po drugie wskazania możliwości przezwyciężenia tego kryzysu uwzględniając propozycje dane w myśli niemieckiej filozof. Główną rolę odgrywała między innymi antropologia fenomenologiczna w tym pojęcia ciała-uduchowione [*Leib*] oraz ciało-fizyczne [*Körper*]. Istotne również były terminy inkarnacja i dekarnacja, które są kluczowe dla zrozumienia twórczości Gerl-Falkovitz.

Gerl-Falkovitz w swoich rozważaniach filozoficznych – szczególnie w ostatnich latach – dociera do coraz głębszych warstw życia kulturalnego współczesnego człowieka. Dostrzega dramatycznie przyspieszający i pogłębiający się proces dekarnacji ludzkiego bycia [*Sein*] oraz związane z nim – równie niebezpieczne – zjawisko „zapomnienia” ciała-uduchowionego [*Leib*]. Niemiecka filozof podkreśla, że u podstaw współczesnego kryzysu kultury leży głęboki kryzys antropologiczny. Dlatego też myślicielka zdecydowanie postuluje, że dziś trzeba nam pilnie pochylić się nad problematyką właściwej antropologii. Takiej, w oparciu o którą będzie można zadbać o dojrzały i całościowe stawanie-się-człowieka. Takie, które będzie pozytywną odpowiedzią na różne, szkodliwe propozycje ujęcia ludzkiej egzystencji propagowane chociażby przez współczesne nurty ideologii gender, transhumanizmu czy „biodycei” [*Biodizee*]. Wypracowana przez Gerl-Falkovitz antropologia ciała-uduchowionego [*Leib*] z pewnością może stanowić taką propozycję. W niej myślicielka stara się ująć człowieka całościowo, w jego złożoności materialno-duchowej, w relacji do Boga i innych ludzi, w jego powołaniu do stawania-się-człowiekiem w pełni.

Praca składa się z trzech odrębnych, ściśle ze sobą powiązanych rozdziałów. Pierwszy rozdział pt. *Źródła myśli Hanny Barbary Gerl-Falkovitz* ma stanowić fundament dla kolejnych

dwóch rozdziałów. Stanowi on wprowadzenie i wglębiecie w praktycznie nieznana i naukowo nieopracowaną dotąd filozofia niemieckiej myślicielki. Rozdział ten rozpoczniemy od przedstawienia krótkiego szkicu biograficzno-naukowego Gerl-Falkovitz. Wydaje się to konieczne ze względu na fakt, iż jej osoba i twórczość jest raczej mało znana w polskim świecie naukowym. Chcemy przedstawić najważniejsze – z perspektywy podejmowanych przez nas badań – wydarzenia i fakty związane z jej przestrzenią życia osobistego i naukowego. Dalej pochylimy się nad źródłami, które stanowią tło jej myśli filozoficznej. Pierwszym z takich źródeł jest fenomenologia. Niemiecka filozof spogląda na człowieka i rzeczywistość przez jej pryzmat. Istotny wpływ na antropologię Gerl-Falkovitz – nad czym pochylimy się następnie – ma antropologia fenomenologiczna Edyty Stein. Pod jej wpływem tworzy ona własną propozycję antropologii. W dalszej części pierwszego rozdziału chcę odnieść się do teorii przeciwieństw Romano Guardiniego. To obok Edyty Stein bardzo bliski i ważny dla Gerl-Falkovitz myśliciel. W ostatnim paragrafie mamy zamiar pochylić się nad zawartą w jej pismach filozoficzną refleksją poświęconą tematyce Boga i religii. Tutaj czerpie ona przede wszystkim z tradycji i filozofii chrześcijańskiej – katolickiej.

W pierwszym rozdziale rozprawy chcemy zwrócić również uwagę na dwa kluczowe terminy, którymi będziemy się posługiwać w pracy: „kultura inkarnacyjna” i „kultura dekarnacyjna”. Pierwszy rodzaj kultury oznacza miejsce integralnego rozwoju człowieka, drugi przestrzeń jego upadku osobowego, moralnego i egzystencjalnego. „Kultura dekarnacyjna” to przestrzeń, gdzie dokonuje się proces degradacji naszego człowieczeństwa. Natomiast fundamentalnym założeniem „kultury inkarnacyjnej” jest idea *danej* i *zadanej* natury człowieka oraz jego ścisła relacja na poziomie metafizycznym do Boga. Gerl-Falkovitz uważa, że dopiero w świetle prawdy o tym, iż poprzez wcielenie – inkarnację – Bóg przyjął ludzką naturę, stał się-człowiekiem, możemy odkryć pełnię prawdy o sobie. Prawdy o naszych metafizycznych początkach, o tym jaki jest sens i cel naszego życia.

W drugim rozdziale pracy pt. *Kultura dekarnacyjna – odczłowieczenie człowieka* chcemy przedstawić przeprowadzoną przez Gerl-Falkovitz diagnozę kryzysu współczesnej kultury. Analizę stanu kultury, której dokonuje ona z perspektywy wypracowanej przez siebie antropologii, i w której to ukazuje, jak poważny i głęboki jest kryzys, z którym mamy do czynienia. Niemiecka myślicielka stanowczo podkreśla, że kryzys kultury z którym mamy dziś do czynienia, jest zjawiskiem niezwykle niebezpiecznym i powszechnym, dotykającym najgłębszych warstw ludzkiej egzystencji. W jej filozofii możemy wyróżnić trzy zasadnicze przestrzenie, źródła kryzysu współczesnej kultury. Są to: ideologia gender, ideologia transhumanizmu i „biodycea”.

Ideologia gender prowadzi do stopniowego rozpadu tożsamości osobowej i płciowej, oddzielenia natury od osoby i przewartościowania norm i zasad etycznych. Jej oddziaływania na kształt ludzkiego życia jest dziś niezwykle szerokie. Drugim niebezpiecznym zjawiskiem filozoficznym i kulturowym – związanym z błyskawicznym wręcz rozwojem rzeczywistości wirtualnej i cyber-technologii – jest transhumanizm. Transhumaniści chcą stworzyć zupełnie nowego „trans-człowieka”. Takiego, który będzie wolny od dotychczasowych ograniczeń: cierpienia, smutku, bólu, a nawet śmierci. Niemiecka filozof przestrzega przed utopijną transhumanistyczną wizją „post-ludzkości”. Przed trudnymi do przewidzenia skutkami ingerencji w ludzką naturę. Trzecim zjawiskiem niszczącym kulturę i człowieka, na jakie wskazuje Gerl-Falkovitz jest „biodycea”. Po tym, jak człowiek zanegował istnienie Boga, to już nie On jest „winien” istnieniu zła w świecie. W stan oskarżenia zostaje postawiona sama egzystencja, ludzkie życie. Życie będące źródłem wszelkiego cierpienia.

W trzeciej części pracy pt. *Kultura inkarnacyjna – stawanie-się-człowiekiem* mamy zamiar wskazać drogi przezwyciężenia zarysowanego kryzysu kultury, które proponuje nam Gerl-Falkovitz. Odnajdujemy tu trzy zasadnicze elementy kultury inkarnacyjnej, które w gruncie rzeczy stanowią jedną drogę: filozofię „stawania-się”, antropologię płci oraz filozofię winy i przebaczenia. W ramach filozofii „stawania-się” myślicielka wyróżnia trzy „napięcia-życiowe”: od „ja” do „ja”; od „ja” do „ty”; oraz od „ja” do „góry”. Od prawidłowego przebiegu tych relacji – napięć, zależy prawidłowy rozwój człowieka, a co za tym idzie tworzonej przez niego kultury.

Rozważania na temat antropologii płci zajmują w myśli Gerl-Falkovitz niezwykle istotne miejsce. W jej mniemaniu, płciowość stanowi fundamentalny wymiar ludzkiej egzystencji, „bycia dla-siebie” i „bycia-w-świecie”. Niemiecka filozof podkreśla, że człowiek nie jest tylko człowiekiem, jest mężczyzną lub kobietą. Nasze ciało-uduchowione [*Leib*] jest męskie lub kobiece. Tożsamość płciowa z natury stanowi podstawowy i niezmienny element naszej struktury metafizycznej. Twierdzi, że nie da się przezwyciężyć kryzysu kultury nie budując fundamentów jej świata w oparciu o prawidłową antropologię płci.

Trzeci wskazany przez Gerl-Falkovitz, istotny z punktu widzenia przezwyciężenia upadku kultury obszar, związany jest z filozofią winy i przebaczenia. Z problematyką winy ściśle związana jest kwestia przebaczenia. Zdaniem Gerl-Falkovitz przebaczenie stanowi bardzo ważny – jeżeli nie najważniejszy – akt, pozwalający na wewnętrzny integralny rozwój człowieka – reintegrację rozbitego dziś człowieczeństwa. Człowiek obciążony winą potrzebuje przebaczenia. Niemiecka myślicielka zwraca uwagę, że samo ludzkie przebaczenia nie jest tu

wystarczające. Zawsze jest to akt przebaczenia „winnego winnemu”. Dlatego też uświadamia nam, że istnieje większy i doskonalszy akt przebaczenia od tego, jakiego może udzielić człowiek człowiekowi. Pełnego, absolutnego przebaczenia może dokonać tylko Ten, kto jest bez jakiegokolwiek winy – Bóg.



Kraków, 27.03.2025